

Бора Наумовић: песник заборављен у архиви

САЖЕТАК: С тежњом да подстакне промишљање о међусобним односима библиотечких радника у различитим срединама и различитих степена и врста стручности, рад даје осврт на два докумената сачувана у архиви Библиотекарског друштва Србије, која су у вези с представљањем награђеног књижничара Боре Наумовића, песника и земљорадника, у часопису *Библиоџекар* 1970. године. Борини оригинални одговори на питања редакције *Библиоџекара*, који су за објављивање били језичко-стилски толико преправљени да се његов особени „глас” сасвим изгубио, као и касније писмо и пратеће песме, могу и треба да илуструју како се испољавао став културне и стручне елите према нижеквалификованим, чак и самоуким, нерепрезентативним колегама прегаоцима, као и према пожељном, нормативним језиком конструисаном моделу заслужног стручног радника – став који утиче и на савремене ревалоризације појединачних и групних доприноса струци. Тиме се, уједно, стручна јавност подсећа на једног у низу заборављених или сасвим маргинализованих књижничара, који су у давно затвореним и за непотребне проглашеним сеоским и другим малим библиотечким огранцима предано радили на популаризацији књиге и читања међу, углавном, тек описмењеним становништвом Србије.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: часопис *Библиоџекар*, Бора Наумовић, сеоска књижница, награде у библиотечко-информационој делатности, Друштво библиотекара Србије / Библиотекарско друштво Србије.

С намером и упорном тежњом да „продре до најмање библиотеке”,¹ самим тим и до књижничара, запослених у многобројним мањим и малим провинцијским и сеоским библиотекама, како би се и они благовремено информисали о свим питањима, дешавањима и новинама од значаја за струку и делатност, и истовремено

¹ Архива Библиотекарског друштва Србије (АБДС), бр. 49 (2. јул 1948).

стручно усавршавали у границама својих могућности и потреба, часопис *Библиоџекар* је током првих тридесетак година свог постојања – пре но што су се редакције и уредништва, у складу с новим друштвеним оријентацијама и много снажнијим нагласком на професионализацији и теоретизацији, дефинитивно определили за стриктније научни, мање комуникативан прилаз библиотекарству – тражио начине да премости јаз између малобројних високообразованих библиотекара и далеко бројнијих књижничара без високе и више стручне спреме и без могућности да одлучније утичу на агенде и кретања у домену културе и струке. У друштву које је, макар на програмском нивоу, тежило смањивању свих класних разлика и неједнакости, па и оних које проистичу из драстично различитих нивоа писмености и образовања, самим тим и одговорности, и управе Друштва библиотекара Србије, и чланови редакција *Библиоџекара*, сматрали су да је неопходно да се успостави динамичнија и континуирана размена мишљења и увида између ауторитативнијих истраживачких и теоријских рефлексија и синтеза, регулатива, експликација и идеја с једне стране и, са друге стране, свакодневних, подразумеваних, практичних активности у домену популаризације и ширења књиге и читања, те непосредног рада с различитим групама корисника у различитим, али и веома неравномерно развијеним срединама, које међусобно нису увек довољно комуницирале, па се стога нису ни заиста узајамно разумевале.

Није, међутим, било лако пробудити и одржавати интересовање за заједнички стручни часопис, које би подразумевало и широко учешће библиотечких радника из свих крајева земље у његовом стварању и широки пријем вредности и стремљења која су се путем часописа имплицитно и експлицитно истицала и подстицала. Круг сарадника ширио се споро и неравномерно па су аутори прилога (а вероватно и њихови читаоци), и после више од две деценије постојања гласила, као и на почетку, били готово искључиво висококвалификовани запослени у неколико великих библиотека и сродних установа. Вести и сарадника из мањих библиотека скоро да и није било.² Међу предлозима и покушајима да се часопис учини занимљивијим и потребнијим за најширу стручну публику, као и да се анимирају колегинице и колеге из свих типова библиотека, без обзира на њихову величину и место у мрежи, био је и предлог да се више пише о награђеним библиотекарима.³ И он је одражавао шире друштвене тенденције да се у свим врстама гласила портре-

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

бр.
2,
год.
2024.

² Детаљније у: Виолета Стојменовић и Гордана Ђилас, „Библиоџекар: 1948–1997”, *Библиоџекар* год. 65, бр. 2 (2023): 17–21. <https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2023.65.2.1>

³ „Извештај о раду Друштва библиотекара СР Србије између петнаесте и шеснаесте скупштине: (4. 4. 1966 – 10. 5. 1968)”, *Библиоџекар* год. 20, бр. 3 (1968): 246.

тишу и интервјуишу не само управљачи и вође, већ и појединци с мањим квалификацијама, али вредни и пуни ентузијазма, „обични” посленици чије су заслуге видљиве и значајне на нивоу нижих сектора и јединица и који управо стога лакше и уверљивије могу да се представе као радни и идеолошки узор и примери пожељне праксе блиски циљној групи. И Друштво је очито сматрало да би се на тај начин и гласило библиотечких радника показало не само као колегијално већ и као противно дискриминацији колега по било којем основу, као отворено, такоређи инклузивно, и усредсређено на човека, не само као радника већ и као самосвојну личност.

Један од резултата споменуте одлуке јесте кратак, непотписани интервју са сеоским библиотечким радником и песником Бором Наумовићем из села Макца, поводом награде за најбољег сеоског књижничара у 1969. години, коју су му доделили Републичка заједница културе, Народна библиотека Србије и часопис *Расковник*.⁴ Објављени интервју са Бором, међутим, представља драстичну прераду оригиналних одговора,⁵ – текст је више него лекторисан и редигован, језик је синтаксички и стилски дотеран, усклађен са нормом, одговори скраћени или, једноставно, препричани тако да звуче ако не баш учено, онда свакако углађено и књишки, без икаквих примеса „нечистог” некњижевног говора. Разумљива је, наравно, потреба тадашње редакције и одговорне уреднице Љубице Којић да се човек који ради за књигу и на ширењу књиге, као изванредни љубитељ књига и читања, представи и као човек који одговара конвенционалнијој слици човека од књиге, као и да се „физиономија” часописа, коју је „красио” однеговани језик образованих људи, не нарушава – па ни зарад аутентичности. А можда је ту било и стида или пак бојазни да ће „сирови” формат редовним читаоцима *Библиошекара* звучати гротескно и постати предметом поруге. Уосталом, жељено и планирано „подизање” кадрова у деценијама након Другог светског рата подразумевало је не само што ефикасније оспособљавање људи за делатности у експанзији, већ и подизање општекултурног и општеобразовног нивоа станов-

⁴ *Расковник* – часопис који је, као „часопис за књижевност и културу на селу”, 1968. године покренула дружина песника са села „Сунцокрет”. Уређивали су га Драгиша Витошевић и Владета Кошутих, истраживачи књижевности који су, уз саме песнике попут Добрице Ерића, највише допринели афирмацији и проучавању књижевног стваралаштва људи са села. После вишегодишњег прекида у излажењу, када га је 1980. преузела Народна књига, и ово је гласило постало само „за књижевност и културу” (као и толика друга). Исте године, и *Библиошекар* је променио поднаслов, па је од часописа друштва постао часопис за теорију и праксу библиотекарства.

⁵ „Најбољи сеоски књижничар”, *Библиошекар* год. 22, бр. 2 (1970): 152–153. Особа која интервјуише није наведена, док је питања послата Бори потписала, у име редакције, секретарка Бранка Поповић (АБДС, Редакција *Библиошекара* бр. 5/70 (19. и 25. 2. 1970)).

ништва у целини, па треба приметити да је у истом броју *Библио-
шкекара* објављен и истраживачки рад о развоју и потребама библи-
отекарства на селу,⁶ у чијем се закључку инсистира, између осталог,
и на неопходној акултурацији па и урбанизацији мештана села, на
њиховом дословном „уздизању”, дакле. Такав је став наметнуо да
се, на пример, Борини „реворвераши”, као метонимија за вестерн у
књижевности и на филму, свугде замене термином криминалистич-
ки или криминални роман. „Народски” језик, са својим одступањима
од граматике и правописа, распричаност која губи синтаксичку
нит и која понеку реч измисли док другој измени значење, као и
„наивно” (у смислу наивне уметности) залажење у забран искреног
излива и превода емоција и сензибилитета у стилска онеобичења, за
културну и струковну елиту очито су били неприхватљиви. Толико
да се овакав „експеримент” више никада није поновио.

У наставку се, са готово 25 година закашњења, објављују ори-
гинални одговори Боре Наумовића, као и писмо које је управи
Друштва послао након посете Народној библиотеци Србије.⁷ Као
својеврсна студија случаја, сачувана преписка, у односу на објавље-
ни прилог, илуструје, између осталог, и један општији, чини се не-
искорењив а често амбивалентан, па и снисходљив однос стручне
елите према недовољно репрезентативним, самоуким представни-
цима те струке као прегеоцима без чијег доприноса струка ипак не
може, као и начин на који се глас појединца присваја и прилагођава
за дискурзивно конструисање имплицитних модела, не само пона-
шања и делања већ и говора. Овога пута, сем неколико грубљих пра-
вописних грешака (које би можда отежале читање: незнам, дали) и/
или грешака у куцању – јер је Бора своја писма куцао на машини а
затим их руком исправљао – Борини текстови се преносе у целини,
без исправки и преправки, нелекторисани, заједно са песмама које
је Бора послао колегама у знак захвалности за пажњу коју су му по-
светили, а које до читалаца *Библиошкекара* тада нису стигле.

Доставља Вам се одговор на питања за часопис Библиотекар. Бора Наумовић, Макце, пош. Рабово.

1. Шта за Вас значи књига и од када другујете с њом?

Са основном школом имао сам да чувам и овце, о распусту по-
најчешће, у дружењу са књигом отпочињао сам да срећем све оно
које нисам имао међу дечацима мојих година, и свему другом које
ме је окруживало као малишана на селу. Отпочињао да ме привла-

⁶ Гвозден Јованић, „Књига у селу”, *Библиошкекар* год. 22, бр. 2 (1970): 125–141.

⁷ АБДС, Редакција *Библиошкекара* бр. 5/70 (19. и 25. 2. 1970) и АБДС, Редакција Библио-
текара бр. 6/71.

чи тај дотад мање познати свет јунака и доживљаја, и када сам доста касније као одрастао размишљао да се понајмање удалим, било је касно, у књизи сам отприлике менталитетно пронашао све оно које нисам имао и могао у животу да пронађем на другој страни.

2. Како сте постали библиотекар и шта Вас је привукло библиотеци да у њој радите преко двадесет година?

Понајчешће сам се налазио у друштву више непознатог ђака онога времена, касније студента, који је са групом младих људи у 1936 год основао народну књижницу у Макцима, он ме је некако везивао и са првом колекцијом „Плаве птице”, са књигом Ловци вукова, злата,⁸ Кервуда, Киплинга, Ж. Верна и других, он ме је упознавао са послом књижничара, у 1946/7 години као да ме је завештао, да останем овде са људима и књигом све до сада.

3. После преко две деценије рада у библиотеци какво сте искуство стекли и шта можете рећи млађим генерацијама о књизи и библиотеци на селу?

Са пролазом година отпочео је да ме привлачи тај мали човек земљорадник, пожелео сам да у његовим домовима сретнем књигу, и у њему читаоца, где је прошлост гледано на село оставила све и свашта, понајмање писменост и књигу, тај ме је посао некако одушевљавао, и ако је сокацима презиран и исмејаван. Када ми је било понајтеже, имао сам храбрости да се нађем у одељењу усамљен са отвореним орманима, и отпочињао разговор са ћутљивим друговима који су ме окружавали, не знајући колико је потребно самоодрицања да ме приме у друштво мислилаца и саговорника.

За моје гледање до читаоца на селу доста се тешко долази пружити човеку књигу, везивати га за књижницу, створити код њега интересовање, да је заволи поред свакодневних послова на имању, и кога она као књига понајмање везује, поред свега другог што га окружује, и без по муке привлачи на трећу страну, колико треба јурити да га имаш, још више труда да га одржиш у окриљу, близини књиге.

Имајући у виду данашњи млађи свет, ако би рекао по мало у ери телевизије, очигледно се тешко задржава, и без размишљања много брже прилази реворверашу него и најпознатијем било нашем или страном писцу, бојим се да нам тај млади човек некако није испуствен, што уједно не значи да он мора да буде оно што смо били у своје време ми, јер време не чека, одлази, не запажавам ни овде интересовање, и да ли је довољно учињено да нам он не буде

⁸ Реч је о два књигама, то јест о авантуристичким романима *Ловци вукова* и *Ловци злата* америчког писца Џејмса Оливера Кервуда, чије је илустроване преводе Геца Кон објавио у едицији „Плава птица: књига за младе и старе”, 1938. и 1939.

такав, што опет не значи да овде онде не сене, али више краткотрајно без неких већих устаљених навика.

4. Којим путем треба да крене библиотечки радник сеоске књижнице и шта очекујете од њега?

Рекли смо на који смо све начин ишли за читаоцем, желећи да имамо читаво село у кругу књижничке породице, имајући пред нама две ствари [-] човека и књигу, а то се није могло да учини преко ноћи, овде су године оставиле трага и потврду мукотрпног рада, радост је била подједнака огорчењу. Као да је само време пута људи створило читаоца, и ништа друго, који се већ данас у месту деле на активне и неактивне, са 25, [2]6 водећих одазде, по групама, интернационалаца, бродоломника, авантуриста, љубитеља NO [Народноослободилачког] рата, наших писаца, писаца наше прошлости, и осталог, на чије се интересовање за књигу у селу још и данас некако површно гледа.

Не знам колико је привлачан позив књижничара у месту, када прилике нису исте упоредо на једно време када сам се ја као земљорадник опредељивао за ово, књигу тамо у најшире масе, тамо где је кроз старину понајмање било, посао с доста менталитетног самоодрицања, не знам да ли постоји оправдања да се све ово и данас обавља без награде, плаћања, гледано на све данас. За мене је књижничар једно, магационер друго, ја сам за ово прво, уколико тај човек чита и труди се да познаје ствари ближи је успеху, рад са књигом није роба, усмена препорука за сеоског читаоца показала се код мене досад као најбоља, она је од сељака читаоца беспрекорно прихваћена. За читаоцем на селу треба јурити и када га већ имате онда се борити да не оде, везивати човека за књигу кога понајмање нешто везује и одржати га све донде докле време не учини своје, тек се тада може назрети успех, већ данас када га окружују многе ствари, и када се он понајбрже окреће свему другом понајмање књиги, а колико је тај посао захвалан и у самом селу нека кажу други.

Мене досад није нико упитао и ако сам провео толико време међу чисто читалачком публиком, можда би у разговору могли да пронађемо низ ствари које би обострано користиле, а верујте да би дошао па ма и о моме трошку, али ето, јер и ако је поднебље исто, средине и људи нису, на изглед доста разлике између сеоског живља, и градске цивилизације, село је овде још некако ниже, за љубитеља књиге и мало добре воље нема препрека, али и по мало лудачке човекове упорности.

5. Какву подршку очекујете од оснивача и месних друштвених организација?

О друштвеним организацијама у месту можда би понајмање

рекао, уколко је реч о помоћи уздам се само у општину, јер лични интереси су у моме селу код руководећих људи у већини толико узели маха да је потиснуто све опште, упоредо на протекли период када је то све некако било другачије, и под доста тежим условима рада.

6. Шта мислите о помоћи коју би издавачке куће могле указати књижницама на селу?

Не знам што би' рекао о издавачким кућама, реворвераше да не сретнем и код њих, и још мање трговачке интересе и на књиги, гледано на њихову делатност уопште.

Поред ових одговора достављам Вам и ову слику која отприлике више и није тајна и ако је за ових двадесетак година и више и била.

Вискородна

Проневестане бројанице
заробљавају ми предвечерје
на видуку црвенопуте
ластавице по дужима
опанци зарешеткани.

Укосницама јутра
гњиле ми жуте очи
да затетурам на пространствима
златокосих плетеница девојке
и оберучке загрлим, недрима
плаве дојке.

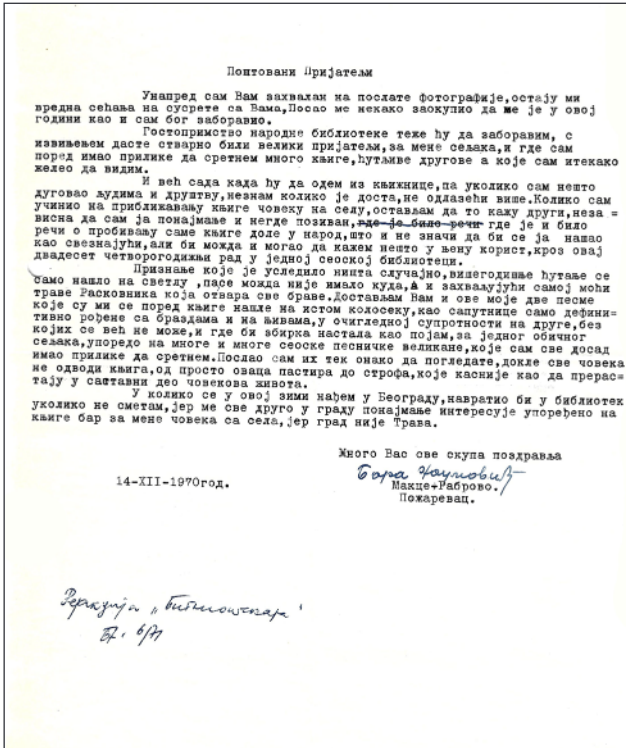
Класја ме врела уходе
осећам како ми малаксавају бедра
и понирем заљубљен свиралом
у развигорју твоје беле руке
на крилу златног инсекта
волим је што ми поткрада
рамена осмех багрема.⁹

⁹ С обзиром на то да је ова песма исте 1970. године и објављена, можемо констатовати да су и уредници књижевних часописа, или барем неки међу њима, донекле „дотеривали”, тачније исправљали сеоске уметнике и културне посленике, без обзира на то што је реч о деценијама правог процвата сеоског културног живота и јаке подршке стваралаштву на селу. Међу представницима те стваралачке струје био је и већи број сеоских песника, „Орфеја” међу шљивама и на ораницама, како су их антологичари називали, чија се поезија објављивала не само у домаћој периодици и код домаћих издавача већ и у преводима. (О развоју сеоског песништва и покрету песника-сељака видети: Радмила Сараглић, „Писци сељаци”, у *Књижевни живот и унутрашњости Србије*, пр. Вујадин Јокић, 121–165. Београд: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, 1973). Сам Бора је до тада објавио

Ово је слика цветалог багрема у загрљају класале пшенице виђена мојим очима пре двадесетак година на мојој њиви.

Послаћете ми часопис за успомену, ако хоћете.

С извињењем уколико нисам боље ово написао.

Слика 1: Писмо које је Бора Наумовић послао Друштву библиотекара Србије, односно редакцији часописа *Библиошкар*, након посете Народној библиотеци Србије.

Поред „Високородне”, овог пута веома уредно откуцане на посебном листу папира, Бора је колегама послао и песму „Ја сам

неколико песама у чувеном *Расковнику*, с којим је сарађивао од првог броја, а заступљен је и у антологији *Предели њезије ситнијих њесника*. Након тога, поред песама и прича објављених у часопису *Враничево*, објавио је и седам збирки, последњу (2003) као сопствено издање. Цитирана песма послата редакцији *Библиошкар* објављена је као једна строфа; поред других ситнијих измена, и прелом стихова на неким је местима другачији, опанци су замењени ципелама, док је стих с двосмисленоом свиралом изостављен (*Предели њезије*, приредио Србољуб Митић (Пожаревац: „Враничево”, 1970), 14).

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

бр.
2,
год.
2024.

Трава” (што објашњава последњу реченицу у писму захвалности).

Ја сам Трава

Нисам ли ја трава
земљин прапочетак пролазност
столећа, гранит ни утрина
ништавни прах света
који ме одводи храни уништава.

Са мојих извора протичу
два мора, поклонио би'
уморне очи планинским врховима
нека се престоје хумке
доста оружја
зуби вукова
никако да ме
мимоиђу без кавге.

Јато ждралова иза првог брда већ слеће,
тридесет и три
краљевића, безброј ветрова
што кажу птице, нисам ли ја
трава, са зеницом сунца.

Izvori:

Arhiva Društva bibliotekara Srbije

Literatura:

1. „Izveštaj o radu Društva bibliotekara SR Srbije između petnaeste i šesnaeste skupštine: (4. 4. 1966 – 10. 5. 1968)”. *Bibliotekar* god. 20, br. 3 (1968): 246. (na ćirilici)
2. Jovanić, Gvozden. „Knjiga u selu”. *Bibliotekar* god. 22, br. 2 (1970): 125–141. (na ćirilici)
3. Mitić, Srboljub (pr.). *Predeli poezije stiških pesnika*. Požarevac: „Braničevo”, 1970. (na ćirilici)
4. „Najbolji seoski knjižničar”, *Bibliotekar* god. 22, br. 2 (1970): 152–153. (na ćirilici)
5. Saratlić, Radmila. „Pisci seljaci”. U *Književni život u unutrašnjosti Srbije*, pr. Vujadin Jokić, 121–165. Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, 1973.
6. Stojmenović, Violeta i Đilas, Gordana. (2023). „Bibliotekar: 1948–1997”. *Bibliotekar: časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva*, 65(2), 9–34. <https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2023.65.2.1> (na ćirilici)

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

бр.
2,
год.
2024.

Violeta Stojmenović
Bor Public Library
sloterdajk@gmail.com

BORA NAUMOVIĆ: A POET FORGOTTEN IN AN ARCHIVE

SUMMARY: Intending to prompt reflection on the mutual relations of library workers in unevenly developed environments and with various levels and types of qualifications, the paper provides an overview of two documents preserved in the archive of the Serbian Library Association. These documents are related to the portrayal of the awarded rural librarian Bora Naumović, a poet and agricultural worker, in the journal *Bibliotekar* (Librarian) in 1970. Bora's original responses to the questions of the *Bibliotekar* editorial team—which were so linguistically and stylistically altered for publication that Bora's distinctive 'voice' was entirely lost—along with a later letter and accompanying poems, could and should illustrate the attitude of the cultural and professional elite towards lower-qualified, even self-taught, unrepresentative colleagues and library workers, as well as towards the desired model of deserving professionals, constructed with normative language. This attitude continues to influence a contemporary reevaluation of individual and collective contributions to the profession. At the same time, this paper reminds the professional public of one among many forgotten or entirely marginalized librarians who, in rural and other small library branches closed and deemed unnecessary long ago, worked diligently and enthusiastically to popularize books and reading among the predominantly newly literate population of Serbia.

KEYWORDS: *Bibliotekar* (Librarian—journal of library science and librarianship), Bora Naumović, rural libraries, awards in librarianship, librarians, Serbian Library Association.

Примљено: 10. септембра 2024.
Прихваћено: 23. септембра 2024.